

„Hálás vagyok a sorsnak, hogy történészként levéltárban kezdhettem a pályámat”

Tóth Ágnes történésszel, az MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltárának egykori igazgatójával beszélget Sági Norberta

– *Igazgató Asszony akasztói származású, és a szegedi egyetemi évek után Kecskeméten kezdett dolgozni. Hogyan kezdődött itt a szakmai pályafutása?*

– Úgy fogalmaznék, hogy a 80-as évek közepén *visszakerültem* Kecskemétre, mivel a 70-es évek második felében itt jártam középiskolába, a Bányai Júlia Gimnáziumba. Az idősebb testvéreim Kalocsán és Kiskőrösön jártak gimnáziumba, én azért kerülhettem akkoriban Kecskemétre, mert már nem vették olyan szigorúan az iskolai körzetesítést. Amikor nekem gimnáziumot kellett választanom, akkor egyrészt a legidősebb nővérem már Kecskeméten élt, másrészt az is motivált, hogy Akasztón tanított Ramháb Mária, aki szintén akkor került Kecskemétre. A gimnázium után Szegedre kerültem magyar–történelem szakra. Az egyetem elvégzését követően esélytelen volt Szegeden állást találni. Amikor állást kerestem, tudtam, középiskolába nem szeretnék menni, inkább valamelyik közgyűjteménybe. Így adódott, hogy a családhoz közel, Kecskemétre jöttem vissza, a Katona József Könyvtárba, ahol egy évig dolgoztam tájékoztató könyvtárosként.

– *Innen viszonylag gyorsan átkerült a levéltárba. Nem érezte jól magát a könyvtárban?*

– De igen, szerettem ott dolgozni. Tájékoztató könyvtárosnak lenni azért volt nagyon jó, mert mindenben el kellett mélyülni egy kicsit, hiszen különböző kérésekkel jöttek az emberek, és egyszerre kellett tudni szakirodalmat ajánlani a lakását saját erőből felújítani akaró személynek a tapétázásról, vagy az egyetemi szakdolgozatát írónak. Emellett nagyon sok ismerettségem is származik ebből a könyvtáros időszakomból. Részben akkor ismertem meg a *Forrás* szerkesztőit, középiskolában tanító tanárokat, a legkülönbélebb embereket. Egykori szegedi tanárom, Ilia Mihály köztudottan nagy mestere annak, hogy a tanítványait, és egyáltalán embereket összehozzon. Amikor a végzés körül már látta, hogy Kecskemét felé orientálódom, felhívta a figyelmemet Füzi Lászlóra és családjára, akik épp akkoriban kerültek Kecskemétre. Velük azóta is szoros barátság köt össze. Tudtam tehát, hogy Kecskeméten lesznek olyan intézményes és személyes kapcsolódási lehetőségeim, amelyek az érdeklődési körömnek megfelelnek.

A levéltárba kerülésem egy érdekes véletlen eredménye volt. Ahogy mondtam, szerettem a könyvtárban dolgozni, de azt is láttam, hogy ott a kutatásra kevesebb tér nyílik, és nekem feltett szándékom volt a doktori disszertációm megírása, illetve egy-egy témában az elmélyülés. Egy szombati napon összeis-

merkedtünk Ö. Kovács Józseffel, aki ekkor a levéltárban dolgozott, s aki előtte engem nem ismert, csak hallott rólam. Őt épp akkor másodlagosan behívták katonának, arra is emlékszem, hogy katonamundérban jött. Beszéltem neki arról, hogy szeretnék majd kutatni, és elsősorban a legújabb kori történelem, az 1945 utáni Magyarország története, s a nemzetiségek helyzete, a velük kapcsolatos államhatalmi törekvések érdekelnének. Biztos voltam abban, hogy olyan témával szeretnék foglalkozni, amelyben az ember, az egyéni sorsok is tapinthatók, megragadhatók. Néhány hónap múlva kiderült, hogy Kisfaludy Katalinnak, aki a levéltár legújabb kori részlegén dolgozott, lehetősége nyílt a Pest Megyei Levéltár Nagykőrösi Fióklevéltárába átmenni, és így én rögtön a levéltár Klapka utcai legújabb kori részlegére kerülhettem.

– *Egyenes út vezetett tehát a levéltárba.*

– Hát, akkor még azt sem tudtam, hogy mi fán terem a levéltár. De hálás vagyok a sorsnak, hogy történészként levéltárban kezdhettem a pályámat. A levéltáros szakmának sok olyan része van, amiről akkor keveset tudtam, mindent a gyakorlatban kellett megtanulnom. Emlékszem, hogy a legelső fond, amit rendeztem, Kecskemét város polgármesteri hivatalának 1945 utáni anyaga volt. Mind a levéltáros kollégáktól, mind a levéltári kezelő kollégáktól nagyon sokat tanultam. Kutatás szempontjából nagyon jó volt, hogy az ember szabadon jött-ment a raktárban, a különböző témák automatikusan kibontakoztak az ember előtt, hiszen abba a dobozba nézett bele, amelyikbe szeretett volna. Dokumentumismeretben nagyon sokat nyújtott, hiszen egészen más bármelyik témához úgy hozzákezdeni, hogy az ember először megismerkedik az adott fond struktúrájával. Tárgyszavak, mutatókönyvek alapján nem lehet elkezdni kutatni. Minden fiatalnak, a doktoranduszoknak is azt szoktam javasolni, hogy néhány dobozt a kutatás megkezdésekor szálazzanak át, vegyék kézbe a dokumentumokat, és ha éppen nem is szükséges az ő témájukhoz, de ismerkedjenek az iratokat létrehozó szervezet működésével, a tárgyszavak keletkezésével. Ez az időbefektetés a későbbiekben sokszorosán megtérül.

– *Ön hogyan választott kutatási témát?*

– Ez is érdekesen alakult. Csak néhány napja, vagy talán egy hete dolgoztam a levéltárban, még nagyon elveszett voltam, amikor felbukkant Kőhegyi Mihály, a bajai múzeum akkori igazgatója. Aki ismerte Kőhegyi Mihályt, tudja, hogy bizonyos értelemben polihisztor volt, szakmáját tekintve régész, de nagyon sok tudományterületre ki-kirándult, például numizmatikai, irodalomtörténeti témákba, ahol rendszerint szerzőtársakat vett maga mellé. Amikor megismerkedtünk, elmesélte, hogy ő egy katymári sváb családban született, és neki már úgysem lesz ideje, energiája a németek katymári kitelepítését kutatni, de milyen jó lenne, ha nekem lenne hozzá kedvem. Ezt követően elkezdtem utánajárni, hogy a levéltárban milyen anyagok vannak a témához. Tulajdonképpen így indult.¹

1 Tóth Ágnes-Kőhegyi Mihály: *Telepítések Katymár községben 1945–1948.* = Forrás. 21. 1989. 9. 88–92.

– Ezért nem Kecskemét története lett a kutatási témája? Azzal az első fondal pedig elkezdődhetett volna ez a történet is.

– Igen, jórészt ezért nem lett végül Kecskemét története. A későbbiek folyamán kisebb dolgokban mégis érintettem Kecskemét történetét. Például a polgármesteri anyagban találtam levelezést a frontról, amit közöltem², illetve részben ebben az anyagban fedeztem föl azt, hogy milyen nagy mértékben érintette a várost, illetve a megyét a háború második felében a lengyel menekültek elhelyezése. Ebből is született egy tanulmányom.³

– Az 56-os eseményekkel is foglalkozott, ha jól tudom.

– Már jó egy évtizede voltam a levéltárban, amikor a 90-es évek elején, a Soros Alapítvány támogatásával és az 1956-os Intézet szervezésében megkezdődött az a kutatás, ami az 56-os vidéki események feltárására irányult. Akkor valóban fehér folt volt ez a terület. A történettudományban olyan kép élt, hogy vidéken nem történt semmi, illetve csak jóval a fővárosi események után. Ez a kép teljesen hamis volt, egyszerűen abból fakadt, hogy nem tudtuk, mi történt 1956-ban vidéken. Az elsődleges cél tehát az 1956-os vidéki események feltárása volt. Alakult egy kutatócsoport, amibe általában minden megyei levéltárból választottak, verbuváltak valakit, és megállapodtunk a feltárandó fondok körében, a feltárás módjában, a szempontokban. A legfontosabb iratokat fénymásoltuk, és ezek az 56-os Intézet dokumentációs gyűjteményébe is bekerültek. Bács-Kiskun megyében ekkor még nagyon sok iratanyag nem volt bent a levéltárban. Többek között a bírósági iratanyagok, amelyek társadalomtörténeti szempontból nagyon fontosak voltak a kutatás számára, mert például a megtorlás módozatait mutatták. A közigazgatásban keletkezett különböző jelentések éppúgy elengedhetetlenek az események feltárásában, de az összefüggések, a résztvevők társadalmi összetételének kutatásához a bírósági iratok is rendkívül fontosak. Nagyon készségesek voltak a bíróság részéről, és néhány hétre megkaphattuk ezeket az iratokat. Ezért szó szerint ruháskosárral hordtam át a megyei bírósági anyagokat, a peranyagokat a levéltárba egy munkatársam segítségével. Az első, évekig tartó nagy etap tehát az iratfeltárással telt. Utána az is nyilvánvaló volt, hogy valamit kezdeni kell ezzel a feltárt anyaggal, mert ha mi itt, a levéltárban nem dolgozzuk fel, akkor nem valószínű, hogy Budapestről mások hozzálátnak. Akkor került a levéltárba Orgoványi István és Pető Melinda, övelük kezdtük el feldolgozni az általam feltárt anyagokat. Azt gondolom, hogy amikor alapkutatásokat végez az ember – mert azt megelőzően csak morzsák voltak a kecskeméti és Bács-Kiskun megyei eseményekre vonatkozóan –, először azt kell megtudni, hogy mi, mikor és hogyan történt, azaz egy kronológiát kell összeállítani. Több évig tartott a különböző irategyüttesek információinak ütköztetése, mire az 1956 Bács-Kiskun

2 Tóth Ágnes: *Kelt valahol Oroszországban*. Levelek a keleti frontról. = Kecskeméti Lapok 86. 1990. 51. 10.

3 Tóth Ágnes: *Lengyel menekültek Bács-Kiskun megyében a II. világháború alatt*. = Bács-Kiskun megye múltjából 12. Szerk. Iványosi-Szabó Tibor. Kecskemét. BKMÖL, 1993. 57–72.

megyei kronológiája című kétkötetes munkát összeállítottuk, megírtuk.⁴ Mi településenként állítottuk össze a történeteket. Nagyon sok munka volt, míg a különböző iratokból származó, egymásnak teljesen ellentmondó információkat ütköztettük, és egy elfogadható kronológiát állítottunk össze. Úgy ítélem meg, hogy eljutottunk addig, amíg lehetett, a szakma és a nagyközönség visszajelzése is ezt igazolta. Évekkel később Orgoványi István és Tánczos-Szabó Ágota készített egy dokumentumkötetet⁵, ami szintén a levéltár kiadásában jelent meg. Ebben szerkesztőként még közreműködtem. Megítélésem szerint egy monográfia megírása mindig a vége egy eseménytörténet, egy folyamat feldolgozásának. Először a kronológiát kell összeállítani, aztán a súlypontokat, különbségeket látva, az óriási iratanyagból dokumentumköteteket kell létrehozni, és hát a harmadik láb, a monográfia megírása még hiányzik Bács-Kiskun megyében. Az összefüggések feltárása, megírása várat magára, azzal együtt, hogy az események és a személyek adattára, amiben rövid leírás, rövid biográfia is található, az összefüggésekre is rámutató kétkötetes kronológia elkészült. De az igazi mérleg, a monográfia még hiányzik. Ez már másnak a feladata lesz.

– Az ön fő kutatási területe a német nemzetiség 20. századi története lett.

– Igen, a katymári németek kitelepítésétől elindulva megmaradtam ennél a témánál. Koncentrikus körökben bővítettem a témát, mind területileg, mind időben. Ez a módszer újabb és újabb kutatási kérdések involválódását hozta magával. Először egy-egy települést vizsgáltam, utána az észak-bácskai németek kitelepítését dolgoztam fel a disszertációmban. A regionális földolgozáskor alulnézeti perspektívából közelítettem a témához. 1993-ban jelent meg a németek kitelepítését, a szlovák–magyar lakosságcserét és a belső mozgások összefüggéseit feldolgozó könyvem.⁶ Amikor a háború utáni kényszerszermigráció összefüggéseit megírtam, akkor figyeltem egy jelenségre, nevezetesen, hogy a kitelepített magyarországi németek egy része visszaszökött Magyarországra. Utána ez lett a következő nagyobb témám⁷, mert érdekelt, hogy mi motiválta azokat az embereket, akiket mindenüktől megfosztottak, arra, hogy illegálisan, határokon átszökve, a magyar hatóságok retorziójától tartva egy társadalom alatti létbe, állampolgárság nélkül ide visszajöjjenek. Ennek a témának a kapcsán kezdtem el használni az oral historyt. Helyi lokalitásból indulva, a kutatási kérdéseket

4 1956 *Bács-Kiskun megyei kronológiája és személyi adattára*. [Szerk. Tóth Ágnes]. [Az adatgyűjtést végezte: Orgoványi István, Pető Melinda, Tóth Ágnes]. [A kronológiát összeáll. és az életrajzokat írta: Orgoványi István, Pető Melinda]. Kecskemét. BKMÖL, 2000. 1–2. köt. 829.

1956 *Bács-Kiskun megyei kronológiája és személyi adattára*. 2. javított, átdolgozott kiad. [Szerk. Tóth Ágnes]. [Az adatgyűjtést végezte: Orgoványi István, Pető Melinda, Tóth Ágnes]. [A kronológiát összeállította és az életrajzokat írta: Orgoványi István, Pető Melinda]. Az átdolgozást végezte Orgoványi István. Kecskemét. BKMÖL, 2001. 1–2. köt. 847.

5 1956 Bács-Kiskun megyében [Szerk. Tóth Ágnes], Kecskemét. BKMÖL, 2006. 538 p.

6 Tóth Ágnes: *Telepítések Magyarországon 1945–1948 között*. A németek kitelepítése, a belső népmozgások és a szlovák–magyar lakosságcsere összefüggései. Kecskemét. BKMÖL, 1993. [!1994]. 221.

7 Tóth Ágnes: *Hazatértek*. A németországi kitelepítésből visszatért magyarországi németek megpróbáltatásainak emlékezete. Budapest, 2008. 375.

bővítve, és újabb módszertanokat is bevonva próbáltam a különböző új témákhoz közelíteni.

– *A témához tartozó forrásokhoz hogyan jutott hozzá? A Bács-Kiskun megyei települések, például a kutatási területébe tartozó észak-bácskai települések iratanyagát itt, a levéltárban őrzik?*

– Miután Bács-Kiskun megye nem szerves fejlődés révén, hanem 1950-ben más megyék összevont részeiből jött létre, a levéltár is speciális helyzetben van, nagyon kevés feudális és polgári kori megyei iratanyagot őriz. Az iratanyag tehát egyrészt máshol van, illetve a bács-bodrogi iratanyag a történelem viharaiiban elveszett. Különböző információk vannak arról, hogy az iratok hol és mikor pusztultak el, talán a háború alatt, amikor a zombori megyeházát találat érte és elégett, más verziók szerint onnan már éppen kimenekítették. Mindenesetre sajnos nem került a levéltárba. A két világháború közötti iratanyag sincs meg erre az észak-bácskai területre vonatkozóan. Az 1945 utáni anyag már itt van, az alispáni, főispáni, valamint a községi iratanyagok rendelkezésemre álltak. Alapvetően túl nagy hiányok, nagy iratpusztulás a kutatási területemhez tartozó községeknél nem voltak. Továbbá az 1990-es években folyamatosan bővültek a kutatási lehetőségek. Korábban a Magyar Országos Levéltár sem őrizte még azokat az iratanyagokat, amelyek e témámhoz kapcsolódtak, vagy nem volt kutatható, illetve csak egy kivételezett történészi kör tekinthetett be ezekbe a fondokba. Szerencsés módon éppen azokban az években, amikor a kutatásaimban odaértem, elég sok iratanyag került át a Belügyminisztériumból és a Külügyminisztériumból a levéltárhoz, illetve liberalizálódtak a kutatási lehetőségek, így az én számomra is hozzáférhetővé váltak ezek az anyagok.

– *Ez egy szerencsés momentum volt. Visszatérve a levéltárra, Igazgató Asszony a levéltári működése java részében igazgatóhelyettes, majd igazgató volt. Hogy emlékszik vissza a levéltár működésére egykori vezetőként?*

– Elsősorban levéltáros voltam, anyagokat rendeztem, iratképző szerveket ellenőriztem. Vezetőként ezekben a feladatokban már természetesen kevésbé tudtam részt venni, de mindig nagyon fontosnak tartottam azt, hogy az ember végigjárja a ranglétrát, és minden munkafolyamatról tudja, hogy az időben, energiában mivel jár. Munkaszervezést így, ilyen előzményekkel lehet jól csinálni, és e tekintetben is nagyon sokat tanultam a levéltárban.

A levéltár létrejöttének körülményei, a kicsi raktári kapacitás évtizedekre kódolt egy sor problémát. A többi megye esetében rendelkezésre állt a megyeháza, az iratanyagok elhelyezése ott történt. Itt rövid ideig az is kérdés volt, hogy Kecskemét város levéltára része lesz-e a megyei levéltárnak. Leidecker Jenő volt az első levéltár-igazgató, az ő feladata volt a levéltár-alapítás és a legalapvetőbb iratanyagok összegyűjtése. Miután ő kérte áthelyezését, Balanyi Béla volt hosszú ideig az igazgató. A körülmények nem voltak ideálisak, de még csak optimálisak sem a feladat ellátásához. Balanyi Béla megírja, biciklivel járta a megyét, hogy a különböző községeknél, iratképző szerveknél megnézzék, hogy milyen iratok vannak kint, és sokszor biciklin is szállította be a legfontosabb anyagokat. Balanyi

Bélát a 70-es években Iványosi-Szabó Tibor váltotta, aki 1996-ig igazgatta a levéltárat. Ő a levéltárat szakmailag stabilizálta, professzionálisabbá tette, fenntartói segítség hiányában azonban számos problémát nem tudott saját hatáskörben megoldani. Ilyen volt például az intézmény kedvezőtlen elhelyezése, a raktári kapacitás hiánya. Gépkocsi híján az intézmény munkatársai tömegközlekedéssel keresték fel az iratképzőket. Arra, hogy egyáltalán megmaradjanak a községek-nél bizonyos fontos iratok, sok esetben csak a szép szó maradt. A rendszerváltás után ez még nehezebbé vált, és az új közigazgatási struktúrában sem az iratképzés, sem a meglévő iratok megőrzése nem volt központi kérdés. Nagyon extrém esetekkel találkoztunk, számos településen borzasztó körülmények között tárolták a két világháború között keletkezett iratanyagot. A megyei közgyűlés 1992-ben döntött arról, hogy egy új levéltári központot épít a Klapka utcában. Már a tervezés időszakában is látszott, hogy az épület szűkre van szabva, és fejlődési potenciált nem hordoz. Az akkor éppen legégetőbb problémákat enyhítette, az iratanyagok lényegesen jobb körülmények közé kerültek, de a szerves építkezés-re sajnos nem nyújtott lehetőséget.

– *Milyen feladatok merültek fel a rendszerváltást követően?*

– A rendszerváltás után rettenetesen sok energiát elvitt a kárpótlással kapcsolatos feladatok ellátása, illetve mint utaltam rá, az átalakuló közigazgatás korábbi iratainak, valamint a jogutód nélkül megszűnő gazdasági szervek anyagainak az átvétele. A Klapka utcán a kollégáimmal szó szerint éjjel-nappal, napi 10-12 órában végeztünk kutatásokat, hogy az állampolgári igényeknek meg tudjunk felelni. Nehéz volt ez az időszak a tekintetben is, hogy az emberek nem értették meg, hogy a jogbiztosító iratok közül nem került be minden a levéltárba. Szembesültünk azzal, hogy a családokban mennyire kevés iratanyag maradt, még az elkobzási határozatok nagy részét sem őrizték meg, amelyeket pedig ők is meg kellett, hogy kapjanak. Egyrészt tehát ebben az időszakban a „szakmára” semmi idő nem maradt, másrészt hatalmas iratismeretet adott, harmadrészt pedig a kérelmezők révén a társadalom állapotáról rengeteg tudást szereztünk. A társadalom különböző rétegei ki voltak éhezve a jelképes jóvátételre, kárpótlásra. Amikor az érdeklődőknél az adatlapokat felvettük, számtalan élettörténetet végighallgattunk, a jobbára idős emberek elbeszéléseiből a 20. század fordulópontjai elevenedtek meg. Sok esetben a tényszerű adatokon túl egész történetek, az események családra gyakorolt hatásai is kibontakoztak előttünk.

– *Kutatásai és egyetemi munkája során mit tapasztal, ezek a történetek megmaradtak a családokban?*

– A mi családukban még él az a szokás, hogy a családi történetek hagyományozódnak, de ezt én ma általánosságban már nem tapasztalom. Fiatalokkal foglalkozom, egyetemen tanítok, és amikor bizonyos dolgokra, az 50–60–70-es évekre, a tévesztés folyamatára rákérdezek, akkor kiderül a számomra, hogy a fiataloknak már semmilyen családi történetük nincs erre az időszakra vonatkozóan, de még a szomszédjukról vagy a falujukról sem tudnak mesélni. Ez pedig nagyon fontos lenne, mert így nem marad meg a történelem személyessége.

A nagyszülők generációjánál tartunk, gondoljunk a 70-es évek diszkriminációjára, 1956-ra, a helyi történésekre, vagy annak következményeire. Általában *nem* hoznak a családból ilyen történeteket magukkal a fiatalok.

– Egy igazgatónak pénzügyekkel is mindig foglalkoznia kell. Mennyire volt nehéz előteremteni a működéshez szükséges anyagiakat?

– A költségvetés mindig csak az intézmény bérjellegű kiadásait és működési költségeit fedezte. A költségvetésünkben szakmai feladatokat nem tudtunk szerepeltetni, így minden lehetőséget megragadtunk arra, hogy a működésen túli kiadásainkat pályázati forrásokból fedezzük. Például restaurálást, könyvkiadást csak pályázatokból tudtunk finanszírozni. Az 1990-es években kiépült egy pályázati rendszer, ami jól-rosszul, de működött. A nehézségek mellett is úgy emlékszem vissza, hogy nagyon jó csapat dolgozott ezekben az évtizedekben a levéltárban, nagyon sokat kaptam emberileg és szakmailag is a kollégáimtól, mert közösségként működtünk. Egymást kiegészítő módon, együtt tudtunk dolgozni, és a munkatársak többsége magáénak tekintette a munkáját és a munkahelyét. Bizonyára most is így van ez, de az utóbbi években már nem ismerem az intézmény működését.

– 2002-ben, 16 év levéltári munka után Budapestre költözött, és az MTA Kisebbségkutató Intézetében igazgatóhelyettesként kezdett dolgozni.

– Igen, 2002-ben kaptam ajánlatot az MTA frissen alakult Kisebbségkutató Intézetétől, így kerültem Budapestre. Alapvetően két dolog motivált abban, hogy váltsak. Az egyik egy családi ok volt, a másik pedig az, hogy igazgatóként kevés időm jutott kutatásra. Szerettem volna jól csinálni, amit csináltam, és nagyon széles spektrumon mozogtak azok az ügyek, amelyekkel igazgatóként nap mint nap foglalkoznom kellett. 2000-ben és 2001-ben jelent meg az 56-os kronológia, közben jelentek meg könyveim is, tanulmányok is, de a vezetői feladatok mellett nagyon nagy erőfeszítéseket kívánt, hogy tudjak kutatni, a témámmal foglalkozni.

Ugyanakkor már az is látszott, hogy a rendszerváltást követően a levéltárak szerepe megváltozott. Az államnak a jogbiztosító iratok megőrzése, a múltunk, a történelmünk megmaradása érdeke kell, hogy legyen. Ennek ellenére úgy láttam, hogy a hivatali feladatok egyre inkább túlsúlyba kerültek. Őszintén szólva azt gondolom, hogy az átalakulási folyamatban a szakma nem tudta kivívni magának az őt megillető helyet.

Budapesten nagyon nehéz volt a kezdés, mert mind a város, mind az MTA világa idegen volt számomra. De újra egy olyan helyre kerültem, ahol sokat tanulhattam a szakmámból, és ahol a látásmódom is bővíthetett. Már innen, a levéltárból is elmehettem külföldi ösztöndíjakra, ami az akkori főnökömnek volt köszönhető. Azt szoktam mondani, hogy nekem csak egy Főnököm volt, – mert így hívtuk magunk között Iványosi-Szabó Tibort. Hatalmas nyitottság volt benne a 80-as évek közepén velünk, fiatal kutatókkal szemben. Tisztában volt azzal, hogy támogatásával növel bennünket, és tisztában volt azzal is, hogy ez a növekedés azt hozhatja magával, hogy a súlypontot a tudományos pályára helyezzük át, és elmegyünk innen. A 80-as évek végén, a 90-es évek elején a

megyei levéltárakban egyáltalán nem volt általános, hogy az akkori igazgatók a kollégákat akár több hónapra elengedjék kutatni külföldi ösztöndíjjal, ahogy az velem megtörténhetett.

– *A Kisebbségkutató Intézetben milyen új témákkal kezdett foglalkozni?*

– Folytattam, illetve folytatom a magyarországi németek 1950–1990 közötti történetének monografikus feldolgozását. Ehhez kapcsolódóan vizsgálom a magyar–német kapcsolatok alakulását is. Különösen arra vagyok kíváncsi, hogy milyen szerepet játszottak a hazai németek a külkapcsolatokban. Ez utóbbi témához kapcsolódóan az utóbbi években többször is volt alkalmam németországi levéltárakban kutatni. Emellett a magyarországi nemzetiségek rendszerváltást követő népszámlálási adatait felhasználva egyik kollégámmal társadalomstatistikai makroelemzéseket végeztünk. Ez módszerben és kutatási területben is teljesen új volt számomra.

– *Időben és térben is eltávolodva Kecskeméttől, hogyan látja Igazgató Asszony a kecskeméti helytörténetírás helyzetét, feladatait, lehetőségeit?*

– Az elmúlt időszakban már nincsen naprakész rálátásom, inkább a korábbi tapasztalataimat tudnám elmondani. Mind a múzeumhoz, mind a levéltárhoz kapcsolódóan számos kiadvány készült. A 70-es évek elején Iványosi-Szabó Tibor ambicionálta a történettudományi kutatásokat, és elindította például a levéltári évkönyvet. A kiadványokat, sorozatokat a 90-es években is meg tudtuk őrizni, sőt bővíteni is tudtuk a *Segédletek*, illetve a *Forrásközlemények* sorozattal, melyek a tanulmányokat tartalmazó évkönyv mellett jelentek meg. A levéltáron belül nem voltunk annyian, hogy egy-egy kutatási témára kutatócsoportot tudtunk volna szervezni. Mindenki egyéni ambíciókkal és egyéni érdeklődéssel érkezett, és vitte a saját tudományos kutatásait. Volt azért egy-egy nagyobb projekt. Az egyik az 1848–49-es dokumentumkötet⁸, mely teammunkában készült, szintén Iványosi-Szabó Tibor kezdeményezésére. A másik ilyen eredmény a már említett 56-os kronológia, amely a fiatal munkatársak bevonásával készült.

Azt is el kell mondanom, hogy korábban a helytörténetírás fogalomnak volt egy kicsit pejoratív íze, mintha az kisebb értékkel bírna, nem lenne olyan jó minőségű, vagy nem lenne rá szükség. Az 1980-as évektől a történettudományokban egyre nagyobb teret nyert az ún. *Alltagsgeschichte*, és megváltozott a szemlélet e tekintetben is. A helyi, alulnézeti perspektívának egyre nagyobb jelentősége lett, és ma már jól látjuk az egy-egy témára vonatkozó hálózatosodást, például a téeszesezés, kollektivizálás és egyéb témák esetében.

Kecskeméten a helytörténettel – mind a várostörténettel, mind a régióval – való foglalkozás a profi szakemberek és a lelkes amatőrök révén is nagy teret nyert az elmúlt évtizedekben, és jó teljesítmények születtek. Amit én sajnállok, az az, hogy bár a város és a szakma is többször nekifutott a város története megírásának, annak nem lett eredménye. Várostörténetet írni hosszútávúfutás, sziszifuszi

⁸ *A mai Bács-Kiskun megye az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején.* [Szerk. Iványosi-Szabó Tibor] Kecskemét, 1988. 495.

munka. Egy koherens koncepció megalkotása elengedhetetlen, majd meg kell találni az adott résztémákhoz a szakembereket. Itt jön elő az, hogy vélhetően nincs elegendő szakember Kecskeméten, vagy akár a megyében sem. Nagyon fontos lenne, hogy az adott részek összeérjenek, illetve össze kell őket hangolni, mert monográfiát csak így lehet készíteni. Nagyon sok része már egyébként elkészült egy ilyen lehetséges monográfiának, vannak már a korábbi időszakra, részidőszakokra vonatkozó monografikus feldolgozások, amire alapozva nem csak meg *lehetne*, de a közeljövőben meg is *kellene* csinálni ezt a munkát.

– *Így legyen! Köszönjük, hogy megosztotta velünk gondolatait.*